

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304876>

УДК 347.615.1

І. П. Ільченко, здобувач третього (доктор філософії)
освітнього рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, 61024, Україна
e-mail: ilchenko130620@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-6747-7526>

ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ УТРИМАННЯ ОДНОМУ З ПОДРУЖЖЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються складнощі, пов'язані із встановленням утримання одному з подружжя в умовах воєнного стану в Україні. За допомогою комплексного аналізу виявлено проблеми, з якими можуть стикатися особи при реалізації свого права одержати матеріальну підтримку від іншого з подружжя, який перебуває у складі Збройних Сил України.

Метою статті визначено висвітлення сучасних викликів та особливостей, пов'язаних із встановленням утримання одного з подружжя в умовах воєнного стану в Україні.

Констатовано, що зобов'язання зі сплати аліментів є одним з найважливіших інститутів сучасного сімейного права України. Його значення зумовлене фундаментальною роллю у забезпеченні захисту та стабільності сімейних відносин. Аліментні зобов'язання з утримання подружжя, що ґрунтуються як на правових, так і на моральних цінностях, слугують наріжним каменем для підтримання соціальної рівності в суспільстві.

Визначено, що сімейне право встановлює моральні стандарти щодо матеріальної підтримки подружжя, визнаючи при цьому обмеженість державного забезпечення таких потреб. Такий подвійний підхід відображає баланс між юридичними зобов'язаннями та практичними аспектами сімейних відносин. Сімейне право визнає важливість взаємної підтримки і турботи членів сім'ї, але також визнає реальність того, що державних коштів може бути недостатньо для задоволення її потреб.

Обґрунтовано, що утримання подружжя у шлюбних відносинах має взаємний характер, де фінансове благополуччя кожного з партнерів переплітається з їхнім матеріальним становищем. Визнаючи вразливість, яка може виникнути, коли один з подружжя не має можливості отримувати дохід, закон прагне забезпечити, щоб особи за таких обставин не залишалися без необхідної матеріальної допомоги.

Встановлено, що умови воєнного стану в Україні створюють значні виклики у сфері сімейного права, зокрема щодо питань утримання подружжя, особливо коли одного з членів сім'ї, зокрема чоловіка, мобілізовано до Збройних Сил України. Зокрема, виникають проблеми з виплатою державного грошового забезпечення таким особам, що

може негативно позначатись на своєчасності отримання матеріальної допомоги особою, яка потребує утримання.

Наведено думку про те, чи варто притягувати до відповідальності особу, яка несвоєчасно сплатила аліменти на утримання дружини/чоловіка, з огляду на те, що така особа, як військовослужбовець, не була своєчасно забезпечена грошовим забезпеченням за військовою службою.

Констатовано, що існують певні аспекти судового процесу у справах про встановлення утримання одному з подружжя, коли інший мобілізований і служить у Збройних Силах України.

Проведене дослідження підкреслює нагальну потребу застосування особливого підходу до розгляду справ про встановлення утримання одному з подружжя в умовах воєнного стану. Незважаючи на те, що фундаментальні принципи рівності та справедливості залишаються незмінними, реалії воєнного часу вимагають індивідуальних підходів, які враховують унікальні виклики, з якими стикаються як платники, так і одержувачі аліментів на утримання. Тому описані проблеми підкреслюють необхідність подальшого наукового дослідження теорії та практики встановлення утримання одного з подружжя в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: утримання, аліменти, подружжя, воєнний стан, надання утримання, обов'язок утримувати.

Постановка проблеми. Дослідження особливостей встановлення утримання одному з подружжя в умовах воєнного стану є особливо актуальним у зв'язку з новими викликами для особи, яка потребує такого утримання. Такі виклики суттєво впливають на судовий процес розгляду справ у вказаних категоріях спорів, що робить актуальним проведене дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному українському дискурсі приватного права увага науковців переважно була спрямована на дослідження аліментних зобов'язань, що стосуються батьківських обов'язків та фінансових зобов'язань між батьками та дітьми. Натомість дослідження зобов'язань подружжя щодо утримання залишалися відносно поодинокими і часто зводилися до фрагментарного аналізу в більш широкому контексті майнових прав, які реалізуються та захищаються подружжям.

Окремі аспекти дослідження аліментних правовідносин щодо утримання в сімейному праві були досліджені в дисертаціях: Є. Д. Ханович «Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей». У дисертації проаналізовано специфіку відповідальності батьків за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань, досліджено її правову природу та види. Автор також розробляє унікальну концепцію заходів відповідальності за невиконання або неналежне виконання батьками аліментних зобов'язань по утриманню дитини [1]; О. І. Лук'янчук «Обов'язок дітей утримувати батьків за сімейним законодавством України», в якій розглядаються конкретні практичні питання, пов'язані зі стягненням неустойки за прострочення сплати аліментів з повнолітніх дітей на утримання своїх непрацездатних батьків [2]; Т. П. Красвітної «Зобов'язання подружжя по утриманню в сімейному праві» [3], в якій розглядаються теоретичні та практичні проблеми притягнення подружжя до відповідальності за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань щодо утримання [4, с. 19].

Аналіз теоретико-правових проблем інституту відповідальності за невиконання обов'язку щодо надання утримання в сімейному праві проведено в дисертаційному дослідженні А. М. Буряченко «Відповідальність за невиконання обов'язку щодо надання утримання у сімейному праві» [4].

Незважаючи на наявність вказаних наукових досліджень, присвячених сімейно-правовому регулюванню утримання подружжя, особливості виконання цих обов'язків в умовах воєнного стану, а також дослідження практики надання такого за вказаних обставин на науковому рівні не досліджувалися, що підкреслює актуальність цієї теми.

Метою статті є встановлення сучасних викликів та особливостей, пов'язаних із встановленням утримання одного з подружжя в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сімейним законодавством встановлений обов'язок одного із подружжя у визначених Сімейним кодексом України випадках утримувати іншого [5, с. 50].

Зобов'язання щодо надання утримання є одним із найважливіших інститутів сучасного сімейного права України. Його значення впливає з його основоположної ролі у забезпеченні охорони та стабільності сімейних відносин. Аліментні зобов'язання по утриманню подружжя, що ґрунтуються як на правових, так і на моральних цінностях, слугують наріжним каменем для підтримання соціальної рівності.

На думку М. В. Менджул, відносини щодо утримання - це вид сімейних відносин, що виникають між подружжям, колишнім подружжям, батьками та дітьми, іншими учасниками сімейних відносин на підставах, передбачених законом або договором щодо виконання учасником сімейних відносин свого обов'язку щодо утримання іншого учасника сімейних відносин, у тому числі і щодо сплати аліментів [6, с. 182].

Як зазначає Т. П. Красвітна, встановлення в Сімейному кодексі України прав та обов'язків подружжя по утриманню має не тільки моральне, але й соціальне значення [3, с. 40].

Дійсно, покладаючи на одного з подружжя обов'язок утримувати іншого, який потребує сторонньої допомоги через хворобу, інвалідність чи інші обставини, аліментні зобов'язання сприяють утвердженню в суспільстві таких фундаментальних цінностей, як піклування та повага до інших членів сім'ї.

Крім того, юридичне визнання аліментних зобов'язань по утриманню одного з подружжя відображає завдання держави забезпечити соціальне благополуччя та підтримку соціальних незахищених членів сім'ї.

Сімейне законодавство забезпечує етичні стандарти щодо матеріальної підтримки подружжя, визнаючи при цьому обмеженість держави у повному забезпеченні таких потреб. Тому існує зацікавленість у тому, щоб утримання, в першу чергу, здійснювалося за рахунок коштів членів сім'ї. Цей подвійний підхід відображає баланс між юридичними зобов'язаннями та практичними аспектами сімейних відносин. Визнаючи невід'ємний обов'язок подружжя підтримувати одне одного, сімейне законодавство підкреслює важливість взаємної підтримки та турботи в сім'ї. Однак воно також визнає реальність того, що фінансові ресурси держави є обмеженими і їх може бути недостатньо для задоволення всіх потреб сім'ї.

Тому надання переваги утриманню, насамперед за рахунок коштів членів сім'ї, відповідає принципу сімейної відповідальності, а також зменшує певну навантаженість на державні системи соціального забезпечення. Така динаміка відображає розуміння взаємозв'язку між юридичними зобов'язаннями, етичними засадами та практичними обмеженнями у сфері сімейного права.

Моральний обов'язок подружжя утримувати одне одного держава кодифікувала в правові приписи, перетворивши його на юридично закріплений обов'язок, що підлягає виконанню. Цей перехід з морального в правове поле здійснюється за допомогою правової системи, що регулює майнові відносини між подружжям, яка забезпечує механізми для його реалізації.

Як правило, в умовах існування гармонійних подружніх стосунків, де зберігається довіра та особисті зобов'язання в сім'ї, спори про утримання виникають рідко. Подружжя охоче надає матеріальну підтримку один одному, керуючись ідеалом взаємної турботи та поваги. Однак у випадках, коли подружні суперечки загострюються, ставлячи під загрозу саму основу шлюбу, з'являються можливості для пошуку матеріальної підтримки через юридичні засоби для особи, яка самостійно не здатна повною мірою забезпечити собі належний життєвий рівень.

Такий правовий механізм слугує своєрідним захистом, гарантуючи, що особи, які потребують утримання, можуть розраховувати на матеріальну допомогу від інших. Коли один з подружжя стає непрацездатним, що часто призводить до потреби у його матеріальній підтримці, він має законне право вимагати утримання, якщо інший з подружжя не надає його добровільно. Цей момент знаменує собою початок виникнення зобов'язання подружжя щодо утримання.

Зазначене підкреслює взаємну природу підтримки подружжя в шлюбних відносинах, де фінансове благополуччя кожного з партнерів переплітається з їхнім фінансовим станом. Визнаючи незахищеність, яка може виникнути, коли один з подружжя не в змозі отримувати дохід, що дозволяв би самостійно себе забезпечувати, закон прагне забезпечити, щоб такі особи не залишилися без необхідної матеріальної допомоги.

Ці суспільні відносини існують в рамках нормативних правовідносин, які охоплюють добровільне надання утримання одним з подружжя іншому. Коли один з подружжя належним чином виконує цей обов'язок, зобов'язання з утримання функціонує безперервно, оскільки сторони самі домовляються про розмір, вид, час та місце надання утримання. Однак у разі невиконання зобов'язання уповноважена особа має можливість ініціювати державні механізми примусового стягнення. Суб'єктивне право вимагати конкретних дій від зобов'язаної сторони переходить у нову стадію - стадію вимоги. Право вимоги спрямовується не безпосередньо до зобов'язаної сторони, а через державний орган, який забезпечує державний примус. За такого розвитку подій виникає аліментний обов'язок подружжя, який функціонує в межах охоронних правовідносин, метою яких є примусове задоволення потреби уповноваженої сторони в утриманні.

Аліментний обов'язок подружжя є динамічним. У випадках неналежного виконання обов'язку по утриманню обов'язок подружжя трансформується з

охоронних правовідносин в захисні, в рамках яких існує аліментний обов'язок подружжя.

Тому інститут утримання подружжя відіграє ключову роль у вирішенні питань економічної нерівності та соціальної справедливості між подружжям в рамках правового регулювання сучасного сімейного права в Україні. Визнання права на утримання слугує гарантією, що посилює взаємні зобов'язання щодо підтримки та піклування, які лежать в основі шлюбних відносин.

Таким чином, зобов'язання подружжя з надання утримання є окремою категорією цивільно-правових зобов'язань, до якої можуть застосовуватися норми загальної частини зобов'язального права. Його визначення можна сформулювати як правовідносини, в яких один з подружжя зобов'язаний надавати утримання другому з подружжя в матеріальній або грошовій формі, а одержувач утримання має право вимагати виконання цього обов'язку від зобов'язаної сторони.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України перед кожним членом суспільства постали глибокі виклики для життя. Особливо гострими ці виклики є для соціально вразливих верств населення. За таких обставин забезпечення захисту їх прав та законних інтересів, у тому числі, права на утримання, набуває першочергового значення. Процес реалізації цього права нерозривно пов'язаний з належним виконанням іншим з подружжя законодавчо встановлених обов'язків.

Варто погодитись з думкою Т. П. Красвітної, що сімейні обов'язки є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути перекладені на іншу особу, тому у зобов'язаннях подружжя по утриманню заміна боржника не допускається [3, с. 66].

Аліментні зобов'язання у подружніх відносинах мають специфічний характер щодо права вимоги. Одержувач аліментів, реалізуючи своє право, може вимагати від боржника виключно сплати конкретної грошової суми, розмір якої визначається судом. Крім того, уповноважена особа зберігає право вимоги до інших осіб, які відповідно до закону зобов'язані сприяти її отриманню. Крім того, вона може звернутися за захистом своїх прав до судових органів.

Разом з тим, юридичний обов'язок платника аліментів охоплює кілька аспектів: платник зобов'язаний вчиняти активні дії; платник зобов'язаний утримуватися від дій, які можуть порушити права одержувача аліментів; платник зобов'язаний піддаватися санкціям особистого та майнового характеру у разі настання правових наслідків.

Невиконання обов'язку надання утримання може мати наслідком різні заходи відповідальності, зокрема: обов'язок сплатити неустойку, штраф, пеню; обов'язок відшкодувати збитки, завдані неналежним виконанням обов'язку утримувати іншого з подружжя; тимчасове обмеження цивільних, сімейних або інших прав особи до виконання обов'язку утримувати дитину; звільнення чоловіка/дружини від обов'язку надання утримання; накладення штрафу, громадські роботи або позбавлення волі за злісне ухилення від сплати аліментів.

На тлі початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України суспільство в цілому бореться з безпрецедентними викликами та невизначеністю. Наслідки війни виходять далеко за межі

геополітичних кордонів, пронизуючи структуру повсякденного життя людей по всій країні. Особливо вразливими є ті верстви населення, які є соціально незахищеними або перебувають у несприятливому соціально-економічному становищі і які стикаються з більшою соціальною вразливістю та ризиками в умовах нестабільності. У такі непрості часи гарантування основних прав і забезпечення захисту вразливих верств населення, зокрема їхнього права на утримання, набуває надзвичайної важливості. У цій складній ситуації ефективне застосування правових норм, що регулюють питання утримання подружжя, стає не лише юридичним обов'язком, а й засобом захисту людської гідності та благополуччя в умовах надзвичайних обставин.

Умови воєнного стану в Україні вносять значні виклики в сферу сімейного права, зокрема відносно питань утримання одного із подружжя, особливо коли один із членів сім'ї, зокрема чоловік, мобілізований до лав Збройних Сил України. Хоча чинним законодавством передбачається, що мобілізовані особи не звільняються від обов'язку сплати аліментів, однак виконання такого обов'язку може зумовлювати певні проблеми, які не завжди залежать від волі таких осіб. Зокрема, мова йде про невчасну або неповну виплату таким особам, як військовослужбовцям Збройних Сил України, грошового забезпечення від держави [2, с. 50-51].

В умовах воєнного стану в питаннях виплати заробітної плати військовим пріоритетними є положення Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [7].

Частиною 1 статті 9 Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлено, що держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів [7].

Згідно з цим законодавчим актом, військова частина, до якої належить військовослужбовець, є відповідальною за виплату йому грошового забезпечення. Хоча кошти виділяються державою, у кожній військовій частині є персонал, який займається оформленням документів, а також фінансовий відділ, який відповідає за зарахування коштів на рахунки військовослужбовців.

Однак було б невірно стверджувати, що військова частина завжди винна у затримках з виплатою грошового забезпечення військовослужбовцям. На цей процес можуть впливати численні фактори, включаючи адміністративні процедури, бюрократичну неефективність, логістичні проблеми та зовнішні обставини, такі як нестача бюджетних коштів тощо.

Незважаючи на складнощі в отриманні грошового забезпечення, особа, відповідальна за сплату аліментів на утримання, залишається зобов'язаною виконувати цей обов'язок. Однак невиплата державою грошового забезпечення військовослужбовцям може призвести до невиконання обов'язку зі сплати аліментів іншим з подружжя на користь того, кому надається утримання. Внаслідок несвоєчасної або неповної виплати аліментів такі особи можуть страждати від недостатнього матеріального забезпечення, що впливає на їхній рівень матеріального добробуту та здатність підтримувати свої нормальні життєві умови.

Описана ситуація являє собою складну правову проблему, в якій виникнення заборгованості зі сплати аліментів через затримку виплати грошового забезпечення військовою частиною піднімає відповідні питання щодо юридичної вини та характеру правопорушення.

Важливо розглянути основні ознаки юридичного правопорушення. Протиправна поведінка, що суперечить правовим нормам, являє собою порушення заборон, передбачених законами та підзаконними актами, або невиконання зобов'язань, що випливають з правових норм, правових актів чи договорів.

У цьому контексті важливо проаналізувати чи не порушив обов'язок військовослужбовець сплачувати аліменти на утримання іншого з подружжя, у зв'язку з несвоєчасним отриманням грошового забезпечення від держави.

Хоча затримка у виплаті коштів на утримання одного з подружжя може бути спричинена зовнішніми факторами, такими як несвоєчасна виплата грошового забезпечення військовою частиною, вона породжує певні юридичні проблеми.

З одного боку, військовослужбовець може стверджувати, що його невиконання не була навмисною, а скоріше стала наслідком обставин, які не залежали від його волі, а саме від адміністративної неефективності по нарахуванню грошового забезпечення або тимчасовій відсутності грошових коштів на рахунках військової частини. Однак, з юридичної точки зору невиконання правового зобов'язання, незалежно від причин, що лежать в його основі, може трактуватися як порушення взятих на себе обов'язків, якщо інше не доведено особою, яка неналежно виконала таке зобов'язання.

Крім того, наслідки такого невиконання виходять за межі простих фінансових складнощів, впливаючи на матеріальне забезпечення. Неможливість своєчасно отримувати аліменти через зовнішні чинники посилює соціально-економічну вразливість осіб, які їх отримують, загострюючи їхню матеріальну незахищеність і ставлячи під загрозу їхню здатність задовольняти свої базові потреби.

Хоча затримка у виплаті аліментів не обов'язково означає злий умисел з боку особи, яка зобов'язана їх сплачувати, вона підкреслює важливість уточнення законодавства у цій сфері для вирішення та мінімізації проблем, що виникатимуть у подібних ситуаціях.

У контексті судових спорів щодо несвоєчасної сплати аліментів у зв'язку з мобілізацією одного з подружжя виникає декілька складних правових питань, пов'язаних із залученням додаткових сторін до справи, зокрема можливо військової частини, в якій служить така особа, та потенційним звільненням мобілізованого військовослужбовця від відповідальності за несвоєчасну сплату аліментів на утримання одного з подружжя.

Тому доречно з'ясувати чи може особа, яка має право на аліменти, окрім позовних вимог до мобілізованого військовослужбовця, також залучати військову частину як відповідача або третю особу, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору. У судовому процесі залучення додаткових сторін, окрім основного відповідача, залежить від встановлення їхнього правового зв'язку з предметом спору. У цьому випадку військова частина може бути залучена, якщо буде доведено, що її дії або бездіяльність сприяли затримці або несплаті

аліментів. Однак таке визначення потребує вивчення конкретних обставин справи та юридичних зобов'язань військової частини щодо виплати грошового забезпечення своєму особовому складу.

Крім того, може виникнути питання чи має право мобілізований військовослужбовець, проти якого подано позов за невиконання аліментних зобов'язань по утриманню одного з подружжя, у випадку відсутності його вини за вищеписаних обставин, звернутися до суду з клопотанням про залучення військової частини до участі в судовому процесі. В такій ситуації суд повинен оцінити чи є залучення військової частини необхідним для забезпечення справедливого вирішення спору і чи не перешкоджатиме її відсутність ефективному здійсненню правосуддя, зокрема в питаннях дослідження обставин затримки виплати грошового забезпечення, що потягло за собою прострочення виплати аліментів на утримання одного з подружжя.

Потенційне звільнення мобілізованого військовослужбовця від відповідальності за несвоєчасну сплату аліментів на утримання іншого з подружжя через відсутність його вини у невиконанні таких зобов'язань, вимагає уважного встановлення обставин справи. Зокрема, суд повинен визначити чи вжив мобілізований військовослужбовець розумних заходів для пом'якшення наслідків прострочення у виплаті аліментів та чи намагався він вжити альтернативних способів матеріальної підтримки їх одержувача.

Крім того, умови воєнного стану також вносять певні складнощі у можливість особи, яка потребує утримання, ефективно реалізувати таке право у випадках, коли другий з подружжя відмовляється від добровільної сплати аліментів або іншої матеріальної підтримки цієї особи.

У ситуаціях, коли один з подружжя мобілізований і служить у Збройних Силах України, а інший намагається реалізувати своє право на утримання в примусовому порядку, виклики стають ще більш очевидними. Зокрема, мова йде про певні аспекти судового процесу, який має свої процесуальні особливості у вказаній категорії спору в умовах воєнного стану.

Статтями 1, 2 ЦПК України передбачено, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Згідно із ст. 5 ЦПК України здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором [8].

Статтею 190 ЦПК України встановлено, що ухвала про відкриття провадження у справі надсилається учасникам справи, а також іншим особам, якщо від них витребовуються докази, в порядку, встановленому статтею 272 цього Кодексу. Одночасно з копією ухвали про відкриття провадження у справі учасникам справи надсилається копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів, крім випадків, якщо позов подано в електронній формі через електронний кабінет [8].

Так, коли відповідач у таких спорах мобілізований до Збройних Сил України та служить у війську, виникає ситуація, коли судовий процес може затягнутися.

Така затримка може виникнути через необхідність належного повідомлення судом відповідача про розгляд справи. Очевидно, що будуть мати місце випадки, коли перші судові засідання, особливо якщо вони проводяться за правилами загального позовного провадження, можуть бути відкладені через неявку відповідача. Такі затримки в судовому розгляді можуть негативно вплинути на своєчасне вирішення справи, особливо коли суд зобов'язаний дотримуватися розумних строків її розгляду.

Крім того, затягування судового процесу може мати негативні наслідки для позивача, який потребує утримання, що зумовлюється необхідністю отримання якнайшвидшої матеріальної допомоги. Важливо підкреслити, що відкладення судового розгляду через відсутність відповідача очевидно не буде відповідати інтересам позивача, особливо з огляду на його гостру залежність від сторонньої матеріальної допомоги. Тому необхідність своєчасного вирішення справ у таких потенційних ситуаціях є важливою для належного та ефективного захисту прав позивачів.

Таким чином, потенційні затримки в судовому розгляді, які зумовлюються мобілізацією одного з подружжя, можуть перешкоджати ефективному забезпеченню прав на аліменти та негативно впливати на здатність позивача отримати своєчасну матеріальну допомогу. Складності, притаманні умовам воєнного часу, ще більше ускладнюють проблеми, з якими стикаються особи, що прагнуть отримати аліменти в примусовому порядку, що вимагає окремої належної уваги до таких обставин.

Окрім наведених вище складнощів у реалізації права особи на встановлення на її користь утримання від іншої, є ризики того, що розгляд справи судом буде неможливим до моменту демобілізації відповідача зі складу Збройних Сил України.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції [8].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 253 ЦПК України провадження у справі зупиняється у випадку, встановленому п. 2 ч. 1 ст. 251 цього Кодексу - до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції [8].

Таке зупинення провадження у справі створює значну проблему для особи, яка потребує утримання. Затримка в розгляді справи до моменту демобілізації відповідача означає, що заявник може бути позбавлений матеріальної допомоги, яка йому вкрай необхідна для існування та задоволення базових потреб. Це продовжує невизначеність і фінансову скруту позивача, погіршуючи його і без того вразливе становище. Крім того, це підриває основоположний принцип своєчасного доступу до правосуддя та ефективних засобів правового захисту, що ще більше ставить під загрозу права та інтереси позивача.

Таким чином, зупинення провадження у справі, в зв'язку з мобілізацією відповідача, суттєво обмежує можливості позивача отримати в примусовому порядку за рішенням суду надання йому утримання.

Загалом, важливо забезпечити справедливий баланс між обов'язками мобілізованої особи та потребами і правами члена сім'ї, який має право на утримання, беручи до уваги об'єктивні обставини, що виникають у зв'язку із воєнним станом.

Цей баланс вимагає зваженого підходу, який враховує унікальні виклики, з якими стикаються обидві сторони, що беруть участь у справі. З одного боку, мобілізований може зіткнутися з труднощами у виконанні фінансових зобов'язань через військову службу та пов'язані з нею обмеження. З іншого боку, член сім'ї, який має право на аліменти, покладається на ці виплати для забезпечення свого благополуччя та підтримки життєвого рівня, що робить своєчасну та постійну підтримку критично важливою.

Висновки і пропозиції. Отже, в ході проведеного дослідження виявлено значні перешкоди у забезпеченні надання утримання одному з подружжя, зокрема коли особи не з власної вини стикаються з перешкодами у виконанні своїх аліментних зобов'язань через затримку виплат грошового забезпечення військовослужбовцям.

Встановлено особливості розгляду справи за позовом особи, яка потребує утримання, у зв'язку із потенційними проблемами розгляду справи в розумні строки та загалом зупинення розгляду справи до припинення перебування учасника справи у складі Збройних Сил України, що робить загрозу для встановлення такого утримання у розумні строки.

Вбачається помітна різниця між особливостями встановлення утримання одному з подружжя у мирний та воєнний час. Виклики воєнного стану створюють окремі проблеми, що можуть перешкоджати ефективному здійсненню правосуддя в таких спорах та забезпеченню належного захисту прав осіб, які об'єктивно потребують надання їм утримання.

Таким чином, проведене дослідження висвітлює потенційні проблеми встановлення утримання одному з подружжя в умовах воєнного стану. Хоча фундаментальні принципи рівності та справедливості залишаються незмінними, реалії воєнного стану в Україні вимагають індивідуальних підходів при вирішенні таких справ, які повинні враховувати виклики, з якими стикаються як платники, так і одержувачі аліментів.

Вищеописані проблеми підкреслюють необхідність подальшого наукового дослідження теорії та практики встановлення утримання на користь одного з подружжя в умовах воєнного стану в Україні з метою пошуку ефективних рішень, що сприятимуть належному захисту осіб у таких категоріях справ.

Список використаної літератури

1. Ханович Є. Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 21 с.
2. Лук'янчук О. І. Обов'язок дітей утримувати батьків за сімейним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 193 с.
3. Красвітна Т. П. Зобов'язання подружжя по утриманню у сімейному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Харк. нац. у-т внутр. справ. Харків, 2018. 245 с.
4. Буряченко А. М. Відповідальність за невиконання обов'язку щодо надання утримання у сімейному праві: дис. ... д-ра філос.: 12.00.03 / Хмельн. нац. ун-т управл. та

- права ім. Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради. Хмельницький, 2022. 234 с.
5. Ільченко І. П. Утримання одного із подружжя в умовах воєнного стану в Україні. Юридична осінь 2023 року: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (м. Харків, 17 листопада 2023 р.). Харків, 2023. С. 50-53.
 6. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навч. посіб. / ДВНЗ Ужгор. нац. ун-т. Ужгород, 2021. 296 с.
 7. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. ст. 190.
 8. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-ІV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. ст. 492.

References

1. Khanovych, Ye. D. (2019). Pravove rehuliuвання alimentnykh zobov'iazann' bat'kiv po utrymanniu ditei. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
2. Luk'ianchuk, O. I. (2019). Obov'iazok ditei utrymuvaty bat'kiv za simeinym zakonodavstvom Ukrainy. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Krasvitna, T. P. (2018). Zoboviazannia podruzzhzhia po utrymanniu u simiinomu pravi. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Buryachenko, A. M. (2022). Vidpovidalnist za nevykonannia obovyazku shchodo nadannia utrymannia u simiinomu pravi. Doctor's thesis. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
5. Ilchenko, I. P. (2023). Utrymannia odnogo iz podruzzhzhia v umovakh voiennoho stanu v Ukraini. Yurydychna osin 2023 roku: proceedings of the International and Practical Conference. Kharkiv: 50-53 [in Ukrainian].
6. Mendzhul, M. V. (2021). Porivnialne simiine parvo. Uzhhorod: DVNZ Uzhgor. nats. un-t [in Ukrainian].
7. Pro sotsialnyi i pravovy zakhyst viis'kovosluzhbovtziv ta chleniv yikh sim'yi: Zakon Ukrainy vid 20.12.1992 № 2011-XII. (1992). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletins of the Verkhovna Rada of Ukraine, 15, 190. [in Ukrainian].
8. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV. (2004). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletins of the Verkhovna Rada of Ukraine, 40-41, 42, art. 492. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 14.05.2024 р.

I. P. Ilchenko, PhD student

Yaroslav Mudryi National Law University
 the Department of Civil Law Policy,
 Intellectual Property Rights and Innovations
 77 Hryhoriia Skovorody St, Kharkiv, 61024, Ukraine
 e-mail: ilchenko130620@gmail.com
 ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-6747-7526>

PROBLEMS OF ESTABLISHING KEEPING ONE FROM MARRIAGE IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE IN UKRAINE

Summary

The study highlights the difficulties associated with establishing spousal support under martial law in Ukraine. A comprehensive analysis reveals the problems that individuals may face when exercising their right to receive material support from the other spouse who is a member of the Armed Forces of Ukraine.

The purpose of the article is to highlight the current challenges and peculiarities associated with establishing spousal support under martial law in Ukraine.

The article states that the obligation to pay alimony is one of the most important institutions of modern family law in Ukraine. Its importance is due to its fundamental role in ensuring the protection and stability of family relations. Alimony obligations to support spouses, based on both legal and moral values, serve as a cornerstone for maintaining social equality in society.

It is established that family law establishes moral standards for material support of spouses, while recognising the limited scope of state provision of such needs. This dual approach reflects the balance between legal obligations and practical aspects of family relations. Family law recognises the importance of mutual support and care among family members, but also acknowledges the reality that public funds may not be sufficient to meet their needs.

It is substantiated that spousal support in a marriage relationship is mutual, where the financial well-being of each partner is intertwined with their financial situation. Recognising the vulnerability that can arise when one of the spouses is unable to earn an income, the law seeks to ensure that persons in such circumstances are not left without the necessary financial assistance.

It is established that the conditions of martial law in Ukraine pose significant challenges in the field of family law, in particular with regard to spousal support, especially when one of the family members, in particular a husband, is mobilised to the Armed Forces of Ukraine. In particular, there are problems with the payment of state financial support to such persons, which may have a negative impact on the timeliness of receiving financial assistance by the person in need of support.

The author gives an opinion as to whether a person who has failed to pay spousal maintenance in a timely manner should be held liable, given that such a person, being a military officer, was not provided with a timely allowance for military service.

It is noted that there are certain aspects of the judicial process in cases of establishing maintenance for one of the spouses when the other is mobilised and serves in the Armed Forces of Ukraine.

This study highlights the urgent need for a special approach to the consideration of cases on the establishment of spousal maintenance under martial law. Although the fundamental principles of equality and justice remain unchanged, the realities of wartime require individual approaches that take into account the unique challenges faced by both payers and recipients of spousal maintenance. Therefore, the problems described above underline the need for further scientific research into the theory and practice of establishing spousal maintenance under martial law in Ukraine.

Keywords: maintenance, alimony, spouses, martial law, provision of maintenance, obligation to maintain.